

УДК 372.881.111.1

**Наталія КАЛИНЮК**

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри іноземних мов,  
Національна академія Державної прикордонної служби України  
імені Богдана Хмельницького,  
м. Хмельницький, Україна  
ORCID ID: 0000-0002-6558-5244  
*kalynuk.nataiy@gmail.com*

**Ольга ЛЕМЕШКО**

кандидатка педагогічних наук, доцентка,  
заступник начальника кафедри іноземних мов,  
Національна академія Державної прикордонної служби України  
імені Богдана Хмельницького,  
м. Хмельницький, Україна  
ORCID ID: 0000-0001-8893-4366  
*lemeshkolia@ukr.net*

## **РОЗВИТОК НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ КУРСАНТІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

У статті розглянуто проблему розвитку навчальної мотивації у майбутніх офіцерів-прикордонників до вивчення іноземних мов. Обґрунтовано поняття “мотивація”, що розглядається як система мотивів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки. Визначено поняття «навчальна мотивація», під яким розуміють ієрархічну систему внутрішніх і зовнішніх мотивів учіння. Розглянуто особливості формування мотивації курсантів нефілологічного напрямку підготовки щодо вивчення ними іноземної мови.

© Калинюк Н., Лемешко О.

Охарактеризовано фактори, чинники і шляхи підвищення мотивації курсантів до вивчення іноземної мови.

Автором статті проведено емпіричне дослідження чинників, що впливають на розвиток навчальної мотивації курсантів першого курсу спеціальності “Правоохоронна діяльність” Національної академії Державної прикордонної служби імені Б. Хмельницького до вивчення іноземної мови.

За результатами проведеного дослідження з’ясовано, що у більшості курсантів першого курсу під час вибору професії домінуючим став мотив творчої діяльності та мотив престижності обраної професії. Курсанти показали високі і середні рівні сформованості професійної ідентичності, але в незначній кількості з них наявна криза професійного вибору та невизначеність у професійних планах.

Також за результатами проведеного дослідження встановлено, що курсанти першого курсу здебільшого належать до автономної групи в навчанні, тобто є незалежними в думках, поведінці, діяльності. У переважній більшості з них переважає мотивація на успіх, що свідчить про їхню впевненість у власних силах, цілеспрямованість, активність у навчанні.

За результатами дослідження зроблено висновок про необхідність розробки заходів, що сприятимуть формуванню у майбутніх офіцерів-прикордонників стійкої професійної ідентичності, чітких професійних і навчальних мотивів.

**Ключові слова:** мотив; мотивація; навчальна мотивація; розвиток навчальної мотивації; іноземна мова; майбутні офіцери-прикордонники; курсанти.

## 1. ВСТУП

**Постановка проблеми у загальному вигляді.** Навчання курсантів у вищому військовому навчальному закладі (далі – ВВНЗ) є підготовкою до трудової діяльності майбутніх офіцерів, яка має стати не лише джерелом їх матеріального забезпечення, але й засобом їхнього саморозвитку і самореалізації. Тому мотивація до навчання курсантів є важливою складовою організації навчального процесу у ВВНЗ, адже саме завдяки їй курсанти опановують знання про майбутню про-

фесійну діяльність, цікавляться навчальною діяльністю і прагнуть до самовдосконалення.

Більшість курсантів, які вперше приходять до ВВНЗ, мають прагнення вчитися і ставляться до навчання як до серйозної та важливої діяльності. Але через деякий час ставлення окремих майбутніх офіцерів до навчання значно змінюється: вони починають виявляти байдужість до здобуття знань, небажання сумлінно виконувати індивідуальні самостійні завдання тощо. Основною причиною цього є не лише недосконалість організації навчально-виховного процесу у ВВНЗ, що виявляється в недостатній активізації навчальної діяльності майбутніх офіцерів, але й особливості навчальної мотивації, пізнавальних психічних процесів самих курсантів.

Навчальна мотивація є найважливішим фактором успішності вивчення будь-якої навчальної дисципліни, у тому числі й вивчення іноземної мови. Опанування іноземної мови є важливою умовою для прояву внутрішніх мотивів молоді особистості до навчання, її подальшого саморозвитку. Тому процес вивчення іноземної мови необхідно будувати таким чином, щоб ті, хто її вивчають на кожному етапі відчували бажання і прагнення удосконалювати себе та свій рівень знання іноземної мови.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Вивченню психологічних особливостей мотиваційної сфери особистості присвячені праці Л. Божович, В. Давидова, М. Заброцького, Г. Костюка, С. Максименка, З. Огороднійчук, С. Рубінштейна, О. Савченко, О. Скрипченко тощо.

Проблеми формування мотивації студентів до навчальної діяльності у закладах вищої освіти розкриті в дослідженнях С. Бобровицької, Р. Вайсмана, Н. Волкової, А. Гебос, Г. Мухіної, А. Мечнікова, Ф. Рахматуліної, А. Реана, О. Тарнопольського, В. Якуніна та багатьох інших.

Теоретико-прикладні аспекти формування навчальної мотивації до вивчення іноземних мов курсантів ВВНЗ висвітлені у працях вітчизняних дослідників: І. Березневої, К. Нігаметзянової, Ю. Швечкової, А. Бездітко, Н. Щоголевої (шляхи підвищення мотивації курсантів до вивчення іноземної мови).

Проте, незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, присвяченим формуванню мотивації до навчання здобувачів освіти, питання розвитку навчальної мотивації курсантів до вивчення іноземної мови залишається одним з актуальних питань педагогіки та психології вищої школи.

**Метою статті** є теоретичне та емпіричне дослідження особливостей розвитку навчальної мотивації курсантів до вивчення іноземної мови.

## 2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На сьогоднішній день перед вітчизняними ВВНЗ постають нові завдання, пов'язані зі зміненими умовами суспільного життя в нашій державі, у тому числі й формування компетентної особистості майбутнього офіцера, розвитком у нього таких якостей, як: високий професіоналізм, активність, ініціативність, мобільність, відповідальність, комунікабельність, уміння приймати самостійні рішення, постійно удосконалювати свої знання тощо. Надзвичайно важливу роль відіграє навчальна мотивація курсантів, що впливає не лише на успішність їх навчання, але й на їх професійне становлення як майбутніх офіцерів.

Необхідно зауважити, що в сучасному тлумачному психологічному словнику В. Шапара зазначається: "...мотивацію складають спонування, які викликають активність організму і визначають її спрямованість, тобто це усвідомлювані чи неусвідомлювані психічні фактори, що спонукають індивіда до здійснення певних дій і визначають їхню спрямованість та цілі" [1, с. 264].

Дослідники М. Скиба та О. Коханко стверджують, що "...мотивація – це система мотивів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки, і тому одна й та ж сама діяльність може здійснюватися з різних мотивів" [2, с. 91]. Науковці впевнені, що саме мотивація задає і спрямованість, і характер, і здібності особистості, здійснюючи вплив на них.

Л. Міхеєва розглядає навчальну мотивацію як "ієрархічну систему внутрішніх і зовнішніх мотивів" [3, с. 8]. На її думку, до внутрішніх мотивів належать спонування, в основі яких лежить задоволення від процесу та безпосередніх результатів навчальної діяльності,

а до зовнішніх – мотиви учіння, які не стосуються змісту, процесу та результатів навчальної діяльності, а з'являються під впливом відносин, що існують між індивідом і навколишнім середовищем. Зовнішні мотиви можуть бути позитивними (мотиви успіху, досягнення) і негативними (мотиви уникнення, захисту) [3, с. 8–10].

Науковці вважають, що метою вищої освіти на сьогоднішній день є створення умов для розвитку і самореалізації тих, хто навчається, а також формування у них прагнень навчатися упродовж всього свого життя. Основними завданнями при цьому є підвищення ефективності навчання та оптимізація навчально-пізнавальної мотивації діяльності здобувачів вищої освіти. Адже навіть висококваліфікований викладач не здатний досягти бажаних результатів навчання здобувачів, якщо його зусилля не будуть узгоджені з мотиваційною основою навчального процесу.

З цього приводу досить цікавою є думка С. Занюк про те, що “...навчальна діяльність – це процес взаємодії людини з довкіллям, завдяки чому вона досягає свідомо поставленої мети, яка виникла внаслідок появи потреби вчитися” [4, с. 35]. Тому викладач має постійно відтворювати умови для того, щоб виникала потреба у здобувачів вищої освіти вчитися.

І. Зіміння трактує навчальну мотивацію як окремий вид мотивації, що включено в діяльність навчання або навчальну діяльність [5]. На її думку, навчальна мотивація визначається низкою чинників: закладом освіти, де відбувається навчальна діяльність; особливостями організації освітнього процесу у ньому; особливостями суб'єктів навчальної діяльності; суб'єктними особливостями педагога та його ставленням до здобувача освіти; специфікою навчальної дисципліни [5].

З огляду на думки науковців необхідно зазначити, що викладач повинен чітко розуміти мотиви, якими керуються курсанти ВВНЗ під час вивчення іноземної мови, і постійно підтримувати їхню навчальну мотивацію на високому рівні, акцентуючи увагу на розвитку саме внутрішньої мотивації.

Підтвердженням цього є результати проведеного Н. Щоголевою соціологічного опитування курсантів нефілологічного напрямку підготов-

ки щодо вивчення ними іноземної мови. Результати дослідження показали, що ставлення курсантів до іноземної мови здебільшого залежить від особистості самого викладача, способу викладання ним дисципліни, комунікативних навичок та уміння зацікавити аудиторію [6].

За результатами проведеного дослідження авторка розробила шляхи підвищення мотивації до вивчення іноземної мови курсантами нефілологічного напрямку підготовки. На думку Н. Щоголевої, цими шляхами є: підвищення рівня ораторських здібностей та обізнаності викладачів іноземних мов у сфері дисциплін, які вони викладають; формування здатності у викладачів цікаво подавати інформацію та розвивати в курсантів потреби у вивченні іноземних мов; використання викладачами різноманітних методів інтерактивної діяльності; підтримка зворотнього зв'язку з курсантами [6].

Про значну роль викладача у формуванні мотивації до вивчення іноземної мови курсантів ВВНЗ наголошує у своїх дослідженнях І. Березнева, яка визначила фактори, що впливають на формування позитивної мотивації у майбутніх офіцерів до процесу вивчення іноземної мови. Цими факторами, на думку дослідниці, є:

- характер стосунків курсантів і викладача;
- рівень володіння викладачем іноземною мовою;
- досвід викладання і ставлення викладача до свого предмета;
- постійне підвищення викладачем свого рівня знань;
- організація на високому рівні пізнавальної діяльності та використання різних форм і видів пізнавальної діяльності курсантів;
- комфортна атмосфера на занятті;
- розширення розуміння курсантами важливості опанування та використання іноземної мови;
- постійна підтримка активності курсантів на заняттях через заохочення, позитивне оцінювання, використання сучасних інформаційних технологій навчання тощо [7].

Також І. Березнева стверджує, що конструктивна співпраця викладача іноземної мови з курсантами, вдосконалення системи організації навчальної роботи на заняттях з іноземної мови призводять до формування позитивного ставлення і стійкої мотивації курсантів до вивчення мови [7].

На противагу визначенню провідної ролі викладачів у формуванні мотивації до вивчення іноземних мов курсантами ВВНЗ К. Нігаметзянова стверджує, що найсильнішою і найважливішою мотивацією є бажання самого курсанта вивчити іноземну мову незалежно від зовнішніх обставин і мотивів. Зі свого боку, викладач може тільки допомогти, зацікавити, показати всі переваги знання іноземної мови в сучасному світі. Викладач має показати курсантам те, чого вони можуть досягнути у своїй військовій кар'єрі, знаючи іноземну мову, і тим самим закласти фундамент для формування їх стійкої внутрішньої мотивації [8].

Отже, як бачимо, думки науковців щодо особливостей формування навчальної мотивації курсантів до вивчення іноземних мов і факторів, що впливають на цей процес, досить різні та неоднозначні. За результатами наукових досліджень можемо зробити висновок, що навчальна мотивація курсантів є системою природних, соціальних і психологічних чинників, що спонукають молодих осіб включитися у процес навчання, впливають на його характер та забезпечують ефективність цього процесу. Зауважимо, що відсутність одного з них призводить до переструктурування всієї системи мотивів та їх деформації.

З огляду на це, ми провели емпіричне дослідження чинників, що впливають на розвиток навчальної мотивації курсантів до вивчення іноземних мов. У дослідженні взяли участь 44 курсанти 1 курсу спеціальності “Правоохоронна діяльність” Національної академії Державної прикордонної служби імені Б. Хмельницького (далі – НАДПСУ).

У процесі дослідження були використані такі методики: опитувальник “Автономність-залежність особистості у навчальній діяльності” (Г. Пригніна); тест-опитувальник мотивації досягнення А. Мехрабіана; методика “Мотиви до професійної діяльності” С. Гріншпун; “Методика визначення статусів професійної ідентичності” [9]–[12].

На першому етапі нашого емпіричного дослідження ми дослідили стилі навчальної діяльності курсантів за допомогою Опитувальника “Автономність-залежність особистості у навчальній діяльності” (Г. Пригніна). Ця методика діагностує типи тих, хто навчається: “автономних” і “залежних”, а також виділяє третю групу – “невизначених”

(ті, у кого приблизно рівною мірою виражені особливості, характерні як для першого, так і для другого типу) [9].

Результати дослідження стилів навчальної діяльності у 44 курсантів першого курсу наведені на рисунку 1.

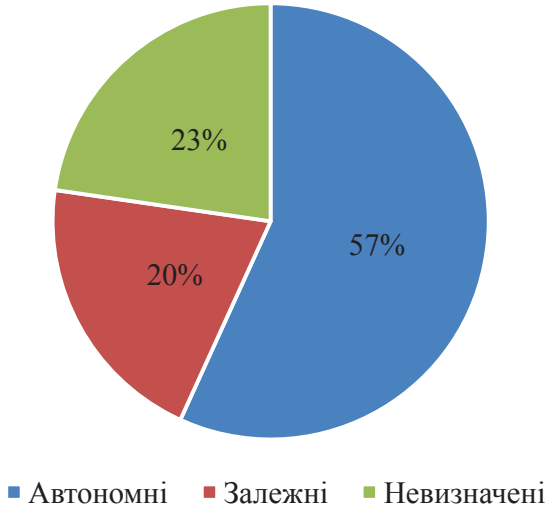


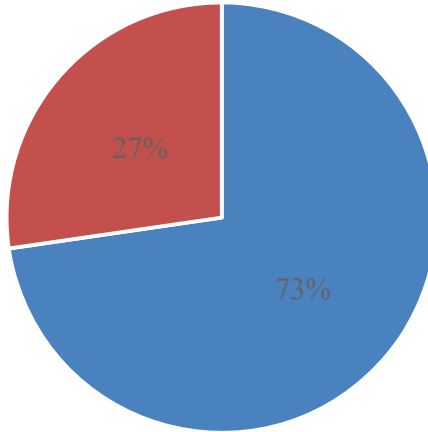
Рис. 1. Дослідження стилів навчальної діяльності курсантів

Як бачимо з рис. 1, курсанти першого курсу спеціальності “Правоохоронна діяльність” НАДПСУ здебільшого належать до автономної групи в навчанні (57 %), але 20 % з них виявили залежний стиль навчальної діяльності. Також зауважимо, що 23 % досліджуваних взагалі не змогли віднести себе до тієї чи іншої груп, тому потребують формування автономності у поведінці та діяльності.

Подальшим етапом емпіричного дослідження стало визначення домінантної мотиваційної тенденції курсантів. Для цього ми застосували тест-опитувальник мотивації досягнення А. Мехрабіана, який складається з ряду тверджень, що стосуються окремих рис характеру досліджуваних, а також їх думок і почуттів з приводу деяких життєвих ситуацій [10].



Характеристика результатів дослідження домінантної мотиваційної тенденції курсантів першого курсу подана на рисунку 2.



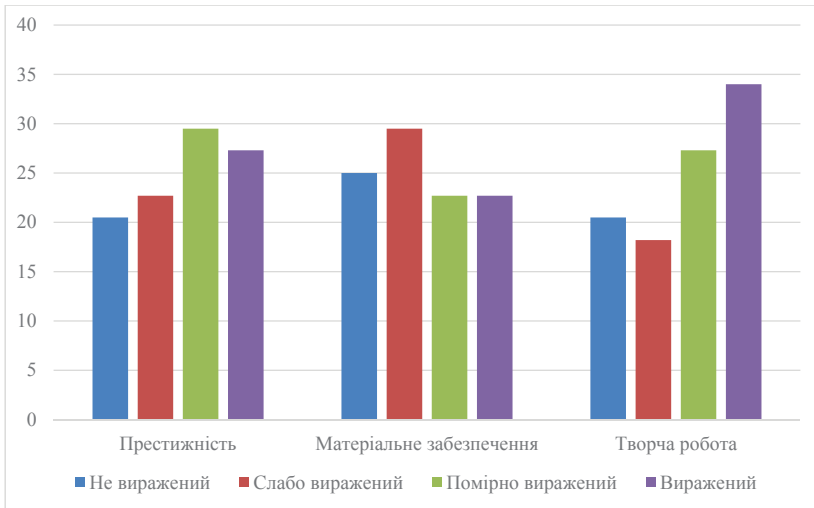
- Мотивація на успіх ■ Мотивація на уникнення невдач ■

*Рис. 2. Результати дослідження мотиваційних тенденцій курсантів*

Результати проведеного дослідження свідчать, що у більшості курсантів першого курсу переважає мотивація на успіх (73 %), що говорить про їхню впевненість у власних силах, цілеспрямованість, активність у навчанні. А в 27 % досліджуваних виявлено мотиваційну тенденцію до уникнення невдач, що свідчить про їхню невпевненість у власних силах, тривожність тощо.

З метою дослідження мотивів вибору професії курсантами, структури їх мотиваційної сфери ми застосували методику “Мотиви до професійної діяльності” С. Гріншпун, яка включає в себе 32 твердження. Обробка результатів проводиться шляхом підсумовування балів і дозволяє виявити співвідношення мотивів вибору професії: питання 1–8 – мотиви престижності професії; 9–16 – мотиви матеріального благополуччя; 17–24 – мотиви ділового характеру; 26–32 – мотиви творчої реалізації у праці [11].

Результати визначення мотивів вибору курсантами першого курсу майбутньої професії подані на рисунку 3.



*Рис. 3. Результати дослідження мотивів вибору курсантами майбутньої професії*

Як бачимо з рис. 3, у курсантів першого курсу переважним став мотив творчої діяльності (34 %), тобто правоохоронна діяльність, на їхню думку, дасть змогу їм в майбутньому відкрити та проявити свій творчий потенціал. На другому місці виявився мотив престижності професії (27,3 %), що свідчить про те, що досліджувані вважають обрану спеціальність престижною, практично орієнтованою та актуальною на сьогоднішній день.

Останнім етапом нашого дослідження стало визначення статусів професійної ідентичності курсантів першого курсу. Для цього ми використали “Методику визначення статусів професійної ідентичності”, яка складається з 20 пунктів, за кожним з яких можливі чотири варіанти відповідей: “а”, “б”, “в”, “г”. За результатами проведеної діагностики визначається статус професійної ідентичності особистості:

1. Невизначений стан характерний для осіб, які не мають певних професійних цілей та планів і при цьому не намагаються їх сформува-ти, здобувати варіанти свого професійного розвитку.

2. Сформована професійна ідентичність виявляється у тих, хто го-товий зробити усвідомлений вибір подальшого професійного шляху або вже його зробили. У них присутня упевненість правильності прийнятого рішення про їх майбутнє. Цей статус має молодь, яка пройшла через “кризу вибору” і самостійно сформувала систему знань про себе і свої професійні цінності, мету і життєві переконання. Вони можуть усвідомлено вибудову-вати своє життя, тому що визначилися з тим, чого хочуть досягти.

3. Мораторій (криза вибору) характерний для людини, яка розду-мує про можливі варіанти професійного розвитку, приміряє на себе різні професійні ролі. Як правило, після “кризи вибору” людина пере-ходить до стану сформованої, рідше до нав’язної ідентичності.

4. Нав’язна професійна ідентичність характерна для тих, хто вибрав свій професійний шлях, але зробив це не шляхом самостій-них роздумів, а прислухавшись до думки батьків, друзів, вчителів. На жаль, цілком можливо, що в подальшому житті це призведе до роз-чарування в зробленому виборі [12].

Результати діагностики статусів професійної ідентичності у 44 курсантів першого курсу подані в таблиці 1.

Таблиця 1

**Результати дослідження статусів професійної ідентичності курсантів першого курсу (у %)**

Статус професійної ідентичності	Рівні сформованості статусу професійної ідентичності				
	Слабо виражений	Нижче середнього	Середній	Вище середнього	Сильно виражений
1	2	3	4	5	6
Невизначений стан	18,2	27,3	22,7	18,2	13,6

Закінчення табл. 1

1	2	3	4	5	6
Сформована професійна ідентичність	9,1	15,9	36,3	27,3	11,3
Мораторій (криза вибору)	13,6	20,5	29,5	27,3	9,1
Нав'язна професійна ідентичність	25	25	27,3	13,6	9,1

Дані, наведені в табл. 1, свідчать про те, що у курсантів першого курсу спеціальності “Правоохоронна діяльність” НАДПСУ професійна ідентичність сформована на достатньому рівні. Про це говорять високі та середні показники сформованості статусу професійної ідентичності. Проте в 31,8 % курсантів наявний ще невизначений статус професійної ідентичності, що свідчить про недостатню усвідомленість ними вибору майбутньої професії. Також у 36,4 % досліджуваних діагностована криза професійного вибору, а в 22,7 % з них наявна “нав'язна професійна ідентичність”.

### 3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Результати проведеного дослідження особливостей розвитку навчальної мотивації у майбутніх офіцерів-прикордонників показали, що у курсантів першого курсу спеціальності “Правоохоронна діяльність” НАДПСУ під час вибору професії домінуючим став мотив творчої діяльності та мотив престижності обраної професії. Досліджувані виявили високі та середні рівні сформованості професійної ідентичності, але в незначній кількості з них діагностована криза професійного вибору та невизначеність у професійних планах. Усі ці дані говорять про необхідність розробки заходів, що сприятимуть формуванню у майбутніх офіцерів-прикордонників стійкої професійної ідентичності, чітких професійних мотивів і планів.

Також за результатами проведеного дослідження нами встановлено, що курсанти першого курсу спеціальності “Правоохоронна діяльність” НАДПСУ здебільшого належать до автономної групи в навчанні, тобто є незалежними в думках, поведінці, діяльності. Ми з’ясували, що у більшості з них переважає мотивація на успіх, що говорить про їхню впевненість у власних силах, цілеспрямованість, активність у навчанні.

Отже, можемо зробити висновок про те, що курсанти першого курсу спеціальності “Правоохоронна діяльність” НАДПСУ мають позитивну навчальну мотивацію, що спонукає їх повністю включитися у процес навчання, виявляти позитивне ставлення та стійку мотивацію до вивчення іноземної мови. Цьому сприяють такі позитивні чинники, як високий рівень сформованості їх професійної ідентичності, чіткі професійні мотиви досліджуваних, автономність їх у навчальній діяльності, впевненість у власних силах, цілеспрямованість, активність і мотивація на успіх.

**Перспективним напрямом подальших досліджень** є розробка та обґрунтування методів формування позитивної навчальної мотивації до вивчення іноземних мов у майбутніх офіцерів-прикордонників.

### Список використаних джерел

1. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2005. 640 с.
2. Скиба М. Є., Коханко О. М. Теорія і практика професійно-орієнтаційної роботи з молоддю : навчальний посібник. Хмельницький : ХНУ, 2007. 322 с.
3. Міхеєва Л. В. Формування мотивації вивчення педагогічних дисциплін майбутніми вчителями праці і професійного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2005. 226 с.
4. Занюк С. С. Психологія мотивації : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2002. 304 с.
5. Зимняя И. А. Педагогическая психология. Москва : Логос, 2004. 384 с.
6. Щоголева Н. П. Шляхи підвищення мотивації курсантів нефілологічних факультетів до вивчення іноземних мов. *Молодий вчений*. № 6(94). 2021. С. 184–187.

7. Березнева І. Роль викладача ВВНЗ у вирішенні проблеми формування мотивації в процесі вивчення іноземної мови. *Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка*. Вип. 32. Том 1. 2020. С. 160–164.

8. Нігаметзянова К. Р. Формування мотиваційної компетентності курсантів на заняттях з іноземної мови професійного спілкування. *Молодий вчений*. № 10(50). 2017. С. 487–491.

9. Лемак М. В., Петрише В. Ю. Психологу для роботи. *Діагностичні методики* : збірник. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.

10. Райгородский Д. Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты : учебное пособие. Самара : Издательский Дом БАХРАХ-М. 2002. 672 с.

11. Гриншпун С. С. Свойства нервной системы и профессиональная деятельность. *Школа и производство*. № 1. 1995. С. 89–95.

12. Грецов А. Г. Выбираем профессию. *Советы практического психолога*. Санкт-Петербург : Питер, 2006. С. 41–49.

### **Lemeshko O., Kalynuk N. Development of the cadet's' educational motivation to foreign language studying**

The article deals with the peculiarities of future border guards' emotional competence development. Emotional competence is defined as a systemic personality trait that includes the skills of an adequate situation of reflection, self-regulation, the optimal level of empathy and expressiveness. The components of emotional competence have been defined in the article, namely: awareness of their emotions; ability to manage their emotions; awareness of other people's emotions; managing other people's emotions. The authors conducted an experimental study of the levels of formation of emotional competence components in 30 cadets of 1st and 2nd courses of specialty "State Border Security" at Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Service.

According to the results of the study, authors determined that the majority of first-year cadets defined the motive of creative activity and the motive of prestige of the chosen profession as a dominant choosing a profession. The cadets showed high and medium levels of professional identity, but in a small number of them faced with a crisis of professional choice and uncertainty in professional plans.

Also, according to the results of the research, it was noticed that first-year cadets mostly belong to an autonomous group in education; they are independent in mentality, behavior, and activity. The vast majority of them

are motivated to succeed, which indicates their self-confidence, determination, activity in learning.

Learning motivation is the most important factor in the success of the study of any discipline, including the study of a foreign language. Mastering a foreign language is an important condition for the reflection of internal motives of a young person to learn, his further self-development. Therefore, the process of learning a foreign language must be based in such a way that those who learn it at every stage feel the desire to improve themselves and their level of knowledge of a foreign language.

Based on the results of the study, it was concluded that it is necessary to develop reasons that will promote the formation of future border guard officers of a stable professional identity, clear professional and educational motives.

**Key words:** emotions; emotional competence; development of emotional competence; emotional intelligence; future border guards; cadets.

### References

1. Shapar V. B. (2005). *Suchasnyj tlumachnyj psykholoichnyi slovnyk* [Modern explanatory psychological dictionary]. Kharkiv : Prapor. [in Ukrainian]
2. Skyba M. Ye., Kokhanko O. M. (2007). *Teoriya i praktyka profesiino-oriyentatsiynoyi roboty z moloddu* [Theory and practice of vocational guidance work with young people]. Khmelnytskyi : XNU, 322 p. [in Ukrainian]
3. Mikheyeva L. V. (2005). *Formuvannia motyvatsii vyvchennia pedahohichnykh dystsyplin maibutnimy vchyteliamy pratsi i profesiinoho navchannia* [Formation of motivation of studying of pedagogical disciplines by future teachers of work and professional training]. PhD thesis. Vinnytsya. [in Ukrainian]
4. Zanyuk S. S. (2002). *Psykhohihiia motyvatsii*. [Psychology of motivation]. Kyiv : Lybid, 304 p. [in Ukrainian]
5. Zimnyaya I. A. (2004). *Pedahohycheskaia psykholohiia* [Pedagogical psychology]. Moskva : Logos. 384 s. [in Russian]
6. Shchogoleva N. P. (2021). *Shliakhy pidvyshchennia motyvatsii kursantiv nefilolohichnykh fakultetiv do vyvchennia inozemnykh mov* [Ways to increase the motivation of cadets of non-philological faculties to study foreign languages]. *Molody vchenyj*, no. 6(94), pp. 184–187. [in Ukrainian]
7. Berezneva I. (2020). *Rol vykladacha VVNZ u vyrishenni problemy formuvannia motyvatsii v protsesi vyvchennia inozemnoi movy* [The role of higher education

teacher in solving the problem of forming motivation in the process of learning a foreign language]. *Aktualni pytannya gumanitarnyx nauk. Pedagogika*, vol. 32, tom 1, pp. 160–164. [in Ukrainian]

8. Nigametzyanova K. R. (2017). *Formuvannia motyvatsiinoi kompetentnosti kursantiv na zaniattiakh z inozemnoi movy profesiinoho spilkuvannia* [Formation of motivational competence of cadets in foreign language classes of professional communication]. *Molodyj vchenyj*, no. 10(50), pp. 487–491. [in Ukrainian]

9. Lemak M. V., Petryshe V. Yu. (2012). *Psykhologu dlia roboty. Diahnostychni metodyky* [Psychologist for work. Diagnostic methods]. Uzhgorod : Oleksandry Garkushi. [in Ukrainian]

10. Raigorodskij D. YA. (2002). *Praktycheskaia psikhodyahnostyka. Metodyky y testy* [Practical psychodiagnosics. Methods and tests]. Samara : Izdatelskii Dom BAHRAH-M. [in Russian]

11. Grinshpun S. S. (1995). *Svoistva nervnoi systemy y professyonalnaia deiatel'nost* [Properties of the nervous system and professional activity]. *Shkola i proizvodstvo*, no. 1, pp. 89–95. [in Russian]

12. Grecov A. G. (2006). *Vybiraem professiu. Sovety prakticheskoho psikhologa* [Choosing a profession]. *Practical Psychologist Tips*. Sankt-Peterburg : Piter, pp. 41–49. [in Russian]